

Meedia. Visuaalsus. Folkloor

Saatesõna

Tänapäeva kultuuri üks iseloomulikumaid jooni on visuaalse efektsuse taotlus ja lakooniline verbaalne väljenduslaad. Needsamad tendentsid iseloomustavad suu-
resti ka praegust pärimust. Maailma folkloristikas hakkas uurimisparadigma alates
eelmise sajandi keskpaigast järk-järgult muutuma. Alates umbes 1960. aastatest ei
räägitud folkloorist enam kui ainuüksi suulisest pärimusest. Kirjalik, trükitud ja
sealhulgas ka pildiline aines sai folkloristidest kultuuriuurijatele suulise pärimusega
samaväärseks uurimismaterjaliks. Tähtsustusid uued žanrid (nt anekdoot), tehni-
lised uuendused (nt koopiamasinad) töid nähtavale varem marginaalseks peetud
folkloorivorme. Näiteks bürokraatide pildilis-sõnaline koopiahumor (ingl *copylore*,
xeroxlore) levis algselt paljundatult ja on ilmses suguluses tänapäeval internetis levi-
vate moodsate meeminaljadega.

Interneti tulekuga kandus sinna suur osa inimsuhtlusest ja -kultuurist, tekkis
võimalus info ning pärimuse globaalseks levikuks ning suhtlemiseks, samuti või-
maldas digitaalmeedia vorme ja kujundeid miksida. Uus meedia avas folkloristikale
sootuks uued horisondid, andis veel rohkem põhjust suunata vaade kaasaja inimese
ning ühiskonna uurimisele.

Käesolev teemanumber „Meedia. Visuaalsus. Folkloor” koondab folkloristika-
alaseid artikleid, mille uurimisainese kontekst, sh levikukanalid on seotud kino,
(trüki)ajakirjanduse, televisiooni, digitaalse ajakirjanduse ja internetiga. **Liisi Lai-
neste** ja **Anastasiya Fiadotava** võrdlev käsitlus eesti ja valgevene etnilistest naljadest
internetis toob välja sellise huumori arengud, sh pildilise huumori globaliseerumise
tendentsid. Tänapäeva ühiskonna sotsiaalne reaalsus on tinginud etnilise huumori
piiride muutumise ja hägustumise, ka määratlus *etniline* ise on nii igapäevaelus
kui ka naljades keerulisem ja mitmetahulisem kui varem. Suur hulk folkloori, sh
nalju tekib tänapäeval reageeringuna mõnele kõmulisele uudisele ning neid võib
määratleda kui omamoodi rahvalikku meediakriitikat. **Airika Harrik** vaatleb oma
artiklis Facebooki grupi KalambuuR reaktsioone nn tähetark Igor Mangi ahistamis-
skandaalile 2018. aasta maikuuks. Eesti spordikommentaatorite spontaanseid värvi-
kaid ütlusi vaatlevad ja süstematiseerivad huumoriteoreetilises raamistikus **Piret** ja
Kalle Voolaid.

Internetis saavad kokku ühesuguste huvide ja probleemidega inimesed üle
maailma. Mõnele kitsale teemale keskendunud, kuigi vahel arvuliselt päris suurtes
kogukondades jutustatakse avatult oma lugu, kujunevad välja omad väljendusviisid
ja stiil, mõnikord ka pildikeel nende lugude edasiandmiseks. **Maili Pildi** käsitluse
huvifookuses on kehavälise viljastamise teekonnale keskenduvad kogemuslood
sotsiaalvõrgustikus Instagram.

Üks massimeedia ja popkultuuri mõjutustele kõige vastuvõtlikum (ja miks
mitte ka nende ees kõige kaitsetum) grupp on kahtlemata lapsed. Tuginedes laste

omakäelistele kirjapanekutele, mis on laekunud Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristide koolipärimuse kogumisaktsioonides 1992., 2007. ja 2017.–2018. aastal, kesken-
dub **Reet Hiimäe** sellele, kuidas õpilased kirjeldavad oma hirme ja viise nendega toimetulekuks, ning analüüsib meediamõju (nt filmid, YouTube'i videod, arvuti-
mängud, narratiivne folkloor) nendele hirmukujutelmadele suuna ja sisu andjana. Visuaalset meediat, televisiooni ja enne seda kino, on peetud üheks kõige mõju-
kamaks žanriks, mis on andnud eeskuju ideaalide, illusioonide ja ka eri praktikate tekkeks laste ja noorte hulgas. Mängude uurija **Astrid Tuisk** käsitleb oma artiklis sõjajärgse põlvkonna kirjapandud mälestuste põhjal 1950. aastate Nõukogude kinost inspireeritud laste mängu ja harrastusi.

Vanad ajalehed on saanud põnevaks uurimismaterjaliks, mis võimaldavad tänapäevasest vaatenurgast lähtuvalt avada suhtumist mingisse kultuurilisse fenomeni enam kui sada aastat tagasi. Seda, kuidas XX sajandi alguses käsitleti ja sõnastati homoseksuaalsust, vaatleb **Andreas Kalkun**. Ta jälgib Saksamaal aastail 1907–1909 toimunud kõmuliste kohtuprotsesside, nn Eulenburgi skandaali kajastusi Eesti ajakirjanduses, samuti protsessiga seotud seksuoloog Magnus Hirschfeldi tegevuse, väljaütlemiste ja Eestis-käigu vastukajaid. Ajakirjandust võib näha omamoodi avaliku kirjaliku ruumina: XIX sajandi lõpu Eestis suhtles Jakob Hurt sedakaudu oma kirjasaatjatega, aga ka viimased said seal sõna, osaledes nii sellesama avaliku ruumi loojatena. **Katre Kikas** vaatleb ajastu inimeste ja avalikkuse suhet, seda, kuidas piiratud avaliku kogemusega osaliste, rahvaluulekogujate äratussonades (üleskutsetes rahvaluule kogumiseks) avaldub kogujate suhe avaliku ruumiga. Ajakirja viimases artiklis avab **Eda Kalmre** varjusrma kultuurilist fenomeni läbi ajaloo, rahvapärimuse ja meedia. Varjusrmajuttude ajaloolist konteksti vaadeldes saab mõisteta-
vaks, kui suur osa on nende kujunemises olnud meditsiini arengul, varasel areneval ajakirjandusel ning ka omas ajas levinud kirjanduslikel fiktsioonidel.

Kogu see folkloristide töödega sisustatud teemanumber annab veidi aimu interdistsiplinaarsetest uuringutest, millega tegelevad 2016. aastal Euroopa Regionaalarengu Fondi toel loodud Eesti-uuringute Tippkeskuse (CEES, TK 145) tänapäeva meediauuringute, narratiiviuuringute, sooliste uuringute, ajalooliste väljendus- ja kultuuripraktikate töörühmadesse kuuluvad teadlased.

Head lugemist!

EDA KALMRE